

สถานะของการศึกษา ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น*

ฉลอง สุนทรวานิชย์ – นำการเสวนา

ฉลอง สุนทรวานิชย์ :

ขอเรียนให้ทราบว่า การที่เรามาพบปะกันในวันนี้ ก็เพื่อมาสนทนากันในเรื่อง "สถานะของการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น" หน้าที่ของผมเป็นผู้นำเสวนา โดยผมจะหยิบยกประเด็นที่ผมคิดว่าสำคัญ 2-3 ประเด็นเกี่ยวกับการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เป็นอยู่ปัจจุบันขึ้นมาชี้ให้เห็น เพื่อเป็นจุดเริ่มของการสนทนา หลังจากนั้น เราจะมาคุยกัน

ก่อนที่เราจะเข้าสู่ประเด็นสำคัญที่ว่า ผมคงต้องขอออกตัวก่อนใน 2 เรื่อง

ประการแรก ผมไม่ใช่นักประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นเพียงนักศึกษาที่สนใจ สังเกตปรากฏการณ์ทางสังคมที่กำลังเกิดขึ้น โดยเฉพาะความเฟื่องฟูของการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในภาพ 10-15 ปีที่ผ่านมา

ประการที่สอง ก่อนหน้าการสนทนาของเราในวันนี้ มีการสัมมนาเกี่ยวกับการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่สำคัญหนึ่ง ที่จัดร่วมกันระหว่างสมาคมประวัติศาสตร์ฯ และสมาคมสังคมศาสตร์ฯ ที่ผ่านมา เมื่อต้นเดือนธันวาคม ที่ผ่านมา ด้วยเหตุผลบางอย่าง ทำให้ผมไม่ได้ไปร่วมการสัมมนาครั้งนั้น มาได้อ่านบทรายงานเชิงข่าวเกี่ยวกับการสัมมนา ที่เขียนโดย

*เรียบเรียงจากเทปบันทึกเสียงการสนทนา เรื่อง "สถานะของการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น" นำการสนทนาโดย อาจารย์ฉลอง สุนทรวานิชย์ ณ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2529 เวลา 13.30 น. อนึ่ง เนื่องจากการบันทึกเสียงทำขึ้นอย่างกระตือรือร้น คุณภาพของเสียงที่บันทึกไว้บางตอนจึงไม่ดีกว่าที่ควร และถอดออกมาไม่ได้ทั้งหมด

อาจารย์กนกศักดิ์ แก้วเทพ และคุณวราณี ไอสถารมย์ และพบว่า เป็นการสัมมนาที่น่าจะมีความหมาย และมีความสำคัญมาก ต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในอนาคต การพลาดโอกาสร่วมสัมมนาที่หัตยา นับเป็นข้อด้อยของการนำเสนอในวันนี้ แต่อย่างน้อยที่สุด เราก็มีอาจารย์กนกศักดิ์ - อาจารย์กัญญา แก้วเทพ และอาจารย์สายชล วรขันธ์ ซึ่งทั้งสามท่าน ได้ร่วมการสัมมนาที่หัตยา และมาร่วมการสนทนากับเราในวันนี้ด้วย

สำหรับคนที่ต้องการเอกสารข้อมูล เกี่ยวกับสถานะของการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในประเทศไทยของเมื่อนี้ ฉัน ขอเรียนให้ทราบว่า ผมไม่ได้เตรียมไว้ให้ แต่จะขอแนะนำให้อ่านงานที่น่าสนใจ 2-3 ชิ้นต่อไปนี้ คือ

1. บทความของอาจารย์สงบ ส่องเมือง ที่เสนอในประชุมใหญ่ประจำปี ของสมาคมสังคมศาสตร์ฯ เมื่อปี 2527 ที่คณะรัฐศาสตร์ จุฬาฯ ที่ค่อนข้างสมบูรณ์และน่าสนใจ
2. บทความของอาจารย์ฉัตรทิพย์ ที่เสนอในคราวประชุมครั้งเดียวกันในปี 2527 และ
3. บรรดาปาฐกถาและคำกล่าวนำทั้งหลายของอาจารย์เสด็จ จามริก ในที่สัมมนาต่าง ๆ เป็นต้นว่า ในการประชุมใหญ่ของสมาคมสังคมศาสตร์ฯ ปีเดียวกันกับบทความของอาจารย์สงบ และอาจารย์ฉัตรทิพย์ ในที่สัมมนาประวัติศาสตร์ วิทยาลัยครูนครราชสีมา และที่สัมมนาที่หัตยา เมื่อเดือนธันวาคม 2528**

ที่นี่ เราม่าว่ากันถึง เรื่องประเด็นที่มองเห็นและคิดว่าน่าสนใจเกี่ยวกับการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เป็นอยู่ในรอบ 10-15 ปีที่ผ่านมา ประเด็นของเมื่อก็คือว่า การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น กำลังตกอยู่ในภาวะวิกฤต

ภาวะวิกฤตอันแรกคือ สิ่งที่เรามองเห็นได้ชัด มันเริ่มเกิดขึ้นให้เห็นได้ในสังคมไทย เกือบจะพร้อม ๆ กับที่ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพิ่งฟื้นมาเมื่อ 15 ปีก่อน แต่จะมาชัดเจนเมื่อ 2-3 ปีที่ผ่านมา และรุนแรงขึ้นตามลำดับ จนมาถึงจุดโคลแลปซ์เมื่อ 2-3 สัปดาห์ก่อนจนปรากฏเป็นข่าวใหญ่ทางหนังสือพิมพ์รายวัน ไม่ว่าจะของไทยรัฐ หรือมติชน รวมไปถึงเป็นข่าวในรายการข่าวทางโทรทัศน์ ในคืนนี้ ผมหมายถึงกษัตริย์ทะเลาะกันทางอ้อมและอย่างสุภาพ ระหว่างผู้ว่าราชการจังหวัดสุพรรณบุรี และกาญจนบุรี ในเรื่องที่ว่า เจตียุทธหัตถ์ อยู่ที่ไหนกันแน่ ต่างฝ่ายต่างก็อ้างว่าอยู่ในเขตจังหวัดของตน

อันที่จริง การทะเลาะโต้เถียงในชั้นนี้ ไม่ใช่เพิ่งมีเป็นครั้งแรกในคืนนี้ ประมาทสิกว่าปีก่อน ถ้าจำไม่ผิด ปี 2514-2515 ได้มีการถกเถียงครั้งใหญ่ระหว่างนักประวัติศาสตร์อาวุโสจำนวนหนึ่งมาแล้ว และการถกเถียงครั้งนั้น ดูเหมือนว่าจะมีบุคคลสำคัญระดับสูงเข้าไปมีส่วนร่วมอยู่ทั้งทางตรงและทางอ้อมอยู่หลายคน

ก่อนหน้านั้น 2-3 ปี ถ้าใครติดตามข่าวในชนบทหนังสือพิมพ์บางฉบับ ก็คงจะจำ เรื่องราวเกี่ยวกับอนุสาวรีย์สามกษัตริย์ที่เชียงใหม่ได้ว่า มีการถกเถียงกันในหลายประเด็น เป็นต้นว่า ภาษาถิ่นอนุสาวรีย์ที่ศิลปินออกแบบมานั้นมีความเหมาะสมมากน้อยแค่ไหน เลื่อมเสียเกียรติยศของกษัตริย์บรรพบุรุษหรือเปล่า กษัตริย์สมัยนั้นไปเปลือยท่อนอก เป็นการเหมาะสมหรือไม่ ฯลฯ การถกเถียงในประเด็นเหล่านี้ อาจจะไม่อื้อฉาวเท่ากษัตริย์สุพรรณบุรีกับกาญจนบุรี แต่ก็กล่าวได้ว่า เป็นการ

** บทความเหล่านี้ ได้รับการพิมพ์เผยแพร่ในวารสารเศรษฐศาสตร์การเมือง ฉบับที่ 5 เล่ม 1-2 แล้วในชื่อเรื่อง "ทฤษฎีและวิธีการศึกษาเรื่องท้องถิ่น" - บ.ก.

ตกเตียงที่แฝงอารมณ์มากพอสมควรระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เป็นการด่าปรามาสกันอย่างสุภาพโดยผ่านหน้าหนังสือ โดยเฉพาะในวารสารศิลปวัฒนธรรม

ผมจะไม่วิเคราะห์ว่า ในแง่สองกรณีหรือกรณีอื่น ๆ หลักฐาน และเหตุผลของฝ่ายใดน่าฟังน่าคล้อยตาม หรือมีน้ำหนักมากกว่ากัน เพราะไม่คิดว่ามันจะเกี่ยวข้องกับประเด็นการสนทนาของเราในวันนี้ มากเท่ากับข้อเท็จจริงที่ว่า การทะเลาะถกเถียงกันในประเด็นต่าง ๆ ข้างต้นนั้น ในด้านหนึ่งมันสะท้อนให้เราเห็นลักษณะการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชนกลุ่มหนึ่ง ซึ่งผมขอเรียกว่า เป็นพวกชนชั้นผู้นำ เป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในแบบที่ จะด้วยเหตุผลอะไรก็แล้วแต่ ในรอบ 10-15 ปีที่ผ่านมา เป็นกระแสที่ครอบงำการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของไทยโดยทั่ว ๆ ไป อย่างเห็นได้ชัด

ในระยะ 10-15 ปีที่ผ่านนี้ เราคงต้องยอมรับว่าประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเฟื่องฟูขึ้นมามาก และเราคงต้องยอมรับด้วยอีกเช่นกันว่า รัฐได้เข้ามาให้การสนับสนุนอย่างมากด้วยโดยผ่านคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาฯ และอาจรวมไปถึงคณะกรรมการเอกลักษณ์แห่งชาติด้วยก็ได้ ลักษณะการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นแบบของชนชั้นผู้นำที่เป็นกระแสที่เด่นและครอบงำการศึกษาในปัจจุบันนี้ จะเน้นความยิ่งใหญ่และรุ่งเรืองในอดีต เป็นประวัติศาสตร์ที่เน้นรวมวัฒนธรรมที่สูงส่งดีงามของสังคม ในแต่ละท้องถิ่นแต่ละถิ่น

พูดให้ง่ายขึ้นก็คือว่า ตัวอย่างปัญหาที่ผมยกตัวอย่างขึ้นมา คือ เรื่องของเจดีย์ยุทธหัตถี เราจะเห็นว่า เนื้อหาของมัน นำไปสู่สิ่งที่รัฐต้องการ มันเป็นประวัติศาสตร์ตอบโต้ว่าด้วยความรุ่งโรจน์ของตนหนึ่ง แม้จะสั้น ๆ แต่ก็สนองประโยชน์บางอย่างให้แก่รัฐ

ถ้าเราย้อนกลับไปดูรายงานการสัมมนาที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และจัดขึ้นตามวิทยาลัยครู ตามศูนย์วัฒนธรรมของจังหวัดต่าง ๆ และรวมทั้งตามมหาวิทยาลัยในระยะ 10-15 ปีที่ผ่านมา เราจะพบว่าโดยส่วนใหญ่แล้ว เนื้อหาของมัน เรื่องราวที่มันพูดถึง แม้ว่าจะเป็น เรื่องราวของท้องถิ่น แต่มันก็จะเน้นถึงความยิ่งใหญ่สมัยที่ยิ่งใหญ่ สมัยที่รุ่งเรืองพูดถึงผู้นำ พูดถึงกิจกรรมทางปัญญาของผู้นำ ไม่ว่าจะเป็น เรื่องของศาสนา วรรณกรรม หรือศิลปะ รวมไปถึงวัฒนธรรมทั่ว ๆ ไปด้วย โดยเนื้อแท้แล้ว เรื่องราวต่าง ๆ เหล่านี้ค่อนข้างจะไม่ใช่ เรื่องราวของท้องถิ่นที่เป็นระดับพื้นบ้าน แต่เป็นเรื่องราวของท้องถิ่นของผู้คนในระดับนำของสังคม เพราะฉะนั้น เรื่องราวที่ทะเลาะกัน อย่างกรณีอนุสาวรีย์สามกษัตริย์ หรือเจดีย์ยุทธหัตถีนั้น ถ้าเราติดตามดูรายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่ผ่านมา เราก็คงจะไม่แปลกใจว่ามันเกิดปัญหาของการทะเลาะกันอย่างรุนแรงแบบนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผมเคยนั่งคุยกับเพื่อนที่สนใจเรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอยู่ครั้งสองครั้ง แล้วเราก็อธิษฐานใจ ที่การสัมมนาทั้งหลายที่ทำกันตามมหาวิทยาลัย วิทยาลัยครู ศูนย์วัฒนธรรมของจังหวัด ฯลฯ นั้น ค่าใช้จ่ายมันมหาศาล ผมเคยคำนวณและคิดว่าค่าใช้จ่ายรวมในการสัมมนาแต่ละครั้งไม่ต่ำกว่าแสนบาท สิ่งที่น่าแปลกใจก็คือว่า ในทางหนึ่ง การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนั้น ถ้าสนับสนุนส่งเสริมโดยปราศจากการควบคุมแล้ว มันจะไปได้ที่มีคนจะคุกคามความมั่นคงของรัฐ ทำลายสิ่งที่เราเรียกว่าการผสมกลมกลืนและเอกภาพของรัฐ อย่างในฝรั่งเศสตอนนั้น มีกลุ่มนักวิชาการที่เป็นพวกเคลื่อนไหวทางการเมืองได้อาศัยการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไปหนุนสร้างเสริมความสำนึกทางการเมืองของคนในท้องถิ่น เพื่อก่อกระแสเรียกร้องความเป็นอิสระของท้องถิ่นนอกจากรัฐบาลกลาง ในท้องถิ่น ๆ ที่มีอารักคัมมาก ๆ ความไม่เท่าเทียมกันมาก ๆ ทั้งในทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง ก็มีอีกอย่างนี้เหมือนกัน เราจะเห็นได้ทั่ว ๆ ไป

แต่ในภาพของไทย กลับไม่เป็นอย่างนั้น ถ้าเรามองย้อนหลังกลับไปในกระแสการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ที่เพิ่งเกิดขึ้นในประเทศไทยในรอบ 10-15 ปีที่ผ่านมา เราจะเห็นว่า คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐ ฯลฯ ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนส่งเสริมการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มีน้ำสนใจตรงที่ว่า บทบาทในการเข้ามาสนับสนุนการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอันนี้ มันเริ่มต้นมาหลังจากที่ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพิ่งเกิดขึ้นไม่นาน ดูเหมือนว่า การสนับสนุนประวัติศาสตร์อีสานที่ท่าที มศว. มหาสารคาม เมื่อปี 2519/20 จะเป็นการสนับสนุนครั้งแรก ๆ ที่ได้รับเงินสนับสนุนอย่างเป็นทางการเป็นกอบเป็นกำจากรัฐ มันเกิดขึ้นในปี 2519/2520 ซึ่งทำให้บางคนว่ามีเหตุผลอะไรสัก ๆ อยู่ภายใต้หรือเปล่า แต่ถ้าเราลองมาดูงานประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เสนอไปในที่ประชุมของวิทยาลัยครู และรวมทั้งของมหาวิทยาลัย เราก็จะพบว่า ส่วนใหญ่แล้วจะออกมาเป็นลักษณะประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ที่เป็นของชนชั้นนำ รายงานการศึกษาส่วนใหญ่จะถูกครอบงำโดยเรื่องของผู้นำ กิจกรรมของผู้นำ ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมทางปัญญา วัฒนธรรม ศิลปะ ฯลฯ เป็นอย่างนั้นกันเกือบทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของท้องถิ่นในภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคกลาง หรือภาคใต้ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับชนชั้นนำของท้องถิ่นทั้งหลายเหล่านี้ ถ้ามองจากจุดยืนประวัติศาสตร์ชาติที่เน้นศูนย์กลางอย่างที่เป็นอยู่แล้ว จะเห็นได้ว่ามันไปด้วยกันได้ สอดคล้องต่อกัน เป็นที่ยอมรับได้ ไม่มีอะไรขัดแย้งกันเลย อย่างเป็นต้นว่า ไม่ว่าคุณจะไปดูถึง ลานนาไทยสมัยเม็งราย ว่ายิ่งใหญ่แค่ไหน มันก็ไม่ได้ขัดแย้งกับประวัติศาสตร์ชาติไทยที่เน้นความสืบเนื่องของสุโขทัย ไปสู่อุทยาน มาร์คโกโลนเธอร์ แต่อย่างไรเลย หรือแม้แต่เรื่องของกลาง เรื่องของนครศรีธรรมราช ศรีวิชัย ฯลฯ คือ ถ้าสมมุติว่า มันมีแนวคิดของประวัติศาสตร์ชาติที่เน้นศูนย์กลางอย่างที่ว่าจริง ๆ คือ จากสุโขทัย อุทยาน มาร์คโกโลนเธอร์ จริง ๆ ประวัติศาสตร์อันรุ่งโรจน์ของลานนา นครศรีธรรมราช ฯลฯ มันก็ไม่ได้ไปขัดแย้งหรือไปกระทบกับประวัติศาสตร์ชาติแต่อย่างใด ตรงกันข้ามมันมีแต่จะสอดคล้องกัน ในอันที่มองภายใต้เงื่อนไขที่ว่า ถ้าแนวการศึกษาหรือวิธีการมองประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นอย่างที่การศึกษาส่วนใหญ่ทำ ๆ กันอยู่ในระยะ 10-15 ปีที่ผ่านมา

คราวนี้ มาถึงภาวะวิกฤตอันที่สองที่ผมมองเห็น อาจจะผิดก็ได้ คือ ก่อนที่ผมจะมาเง้าสาธนาในวันนี้ ผมได้ใช้เวลาไม่มากนัก ในภาพที่จะกลับไปนั่งอ่านบทรายงานที่เสนอในที่ประชุมต่าง ๆ เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ทั้งที่ทำงานในกรุงเทพฯ ในมหาวิทยาลัย และในวิทยาลัยครูต่างจังหวัด ดูรายงานต่าง ๆ เหล่านี้อย่างรวดเร็วและไม่ได้มีโอกาสที่จะคุยอย่างถี่ถ้วนครบทุกครั้งที่ประชุม แต่เข้าใจว่า ถึงจะดูได้ไม่ครบมันก็จะไม่มีผลอะไรมากนักต่อข้อสังเกตที่ผมจะเสนอไว้ในอีก

ผมได้พูดถึงบ้างแล้ว เกี่ยวกับบทรายงานการสำรวจงานการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเกี่ยวกับภาคใต้ ของอาจารย์สงบ ส่งเมือง ผมไม่มีอะไรขัดแย้งกับรายงานของอาจารย์สงบ และรวมทั้งค่อนข้างจะเห็นด้วยกับบทความของอาจารย์ฉัตรทิพย์ ที่แบ่งประเภทของงานการศึกษาท้องถิ่นออกมาเป็น 4 แบบ ฯลฯ

ข้อสังเกตของผม ก็คือว่า ถ้าเราติดตามปัญหาหรือคำถามที่ถูกหยิบยกขึ้นมาถกเถียงกันในที่ประชุมครั้งต่าง ๆ แล้ว เราก็จะพบว่า คำถาม หรือปัญหา หรือข้อสงสัยหลัก ๆ เกี่ยวกับการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมันไม่เคยเปลี่ยนไป นี่เป็นภาวะวิกฤตทางวิชาการอันหนึ่ง ปัญหาเกี่ยวกับวิธีการของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น หรือว่าประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจริง ๆ คืออะไร ทำกันอย่างไร ฯลฯ จะถูกหยิบยกขึ้นมาพูดกันซ้ำแล้วซ้ำอีก และบ่อยครั้งก็เหมือนมัน ที่เราจะพบว่า คน ๆ เดียวพูดถึงประเด็นปัญหาเหล่านี้ซ้ำแล้วซ้ำอีก เพียงแต่ต่างกรรมต่างวาระ ผมไม่ได้หมายความว่า ประเด็นที่หยิบยกมาพูดเหล่านี้เป็นประเด็นผิด หรือไม่มีคุณค่า อย่างอาจารย์เสนอ เคยพูดถึงประเด็นที่สำคัญมากเกี่ยวกับการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในที่ประชุมครั้งต่าง ๆ หลายต่อหลายครั้ง โดยเตือนให้เห็นถึงอันตรายจากความคับแคบของนักวิชาการไทยที่ติดอยู่กับสาขา

วิชาเฉพาะตัว หรือเดือนถึงการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในลักษณะที่ขาดชีวิตจิตใจ วิทยาน อาจารย์ฉัตรทิพย์เองก็ดูเหมือนว่าจะเคยหยิบยกประเด็นเหล่านี้มากล่าวไว้ในที่สังฆมาหลายครั้งหลายแห่ง

อย่างไรก็ดี การที่อาจารย์เสน่ห์ อาจารย์ฉัตรทิพย์ต้องหยิบยกปัญหาเหล่านี้มาพูดซ้ำแล้วซ้ำอีกนั้น มันสะท้อนความจริงอันหนึ่งว่า การสังฆมานับสิบครั้งเกี่ยวกับการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนั้น มันเป็นเรื่องที่ล้มเหลวเพราะถ้าไปเปิดดูรายชื่อผู้เข้าร่วมสังฆมาแต่ละครั้ง เราก็คงพบว่าเป็นคนชนบ้านเดิม **"ชาวสาร"** ที่ทั้งอาจารย์เสน่ห์ และอาจารย์ฉัตรทิพย์พยายามจะให้ ให้คนเดียวโดยตลอดในทุก ๆ ครั้ง ดูเหมือนว่า จะไม่มีใครพยายามรับข่าวสารเหล่านั้นไปเลย แต่ก็ไม่มีใครคัดค้าน หรือปฏิเสธข่าวสารเหล่านั้นอีกเหมือนกัน

นับหามันอยู่ตรงไหน ผมคิดว่า นี่อาจจะเป็นสภาพทางวิชาการที่มีมันเป็นอยู่ในสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาของเราในปัจจุบันก็เป็นได้ คือ แต่ละคนติดอยู่กับการเป็น **"หมอสอนศาสนา"** มากเกินไป พยายามที่จะนำเอา **"ชาวสาร"** ของตนเองไปพูดให้คนอื่นฟัง แต่จริง ๆ ตนเองไม่ได้สนใจสิ่งที่คนอื่นพูด มันไม่มีการ **"สนทนา"** ระหว่างกัน

ผมขอยกตัวอย่างอาจารย์ฉัตรทิพย์ อาจารย์อาจจะเป็นนักประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพียงคนเดียวเท่านั้นที่ผมกล้าพูดได้ว่า มีการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการศึกษาในวิธีการศึกษา และในเนื้อหาที่หยิบยกมาศึกษา งานของอาจารย์ฉัตรทิพย์ที่เกี่ยวกับท้องถิ่นในช่วงระยะแรก ๆ จะอาศัยหลักฐานที่เป็นเอกสารราชการของกองจดหมายเหตุแห่งชาติ ในระยะต่อมา งานของอาจารย์จะเริ่มเบี่ยงออกไปจากกองจดหมายเหตุแห่งชาติ ไปหาเอกสารท้องถิ่น เช่น งานที่อาจารย์ทำเกี่ยวกับกฎภูมิบุญในภาคอีสาน จะเห็นว่าอาจารย์ยังใช้เอกสารจดหมายเหตุ แต่โดยผสมผสานกับเอกสารท้องถิ่น แต่พอมาถึงงานชิ้นหลังสุดของอาจารย์ที่ตีพิมพ์ออกมา คือ เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต อาจารย์ได้กระโดดออกจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่เป็นเอกสารราชการอย่างสิ้นเชิง โดยมาใช้หลักฐานชาวบ้านบอกเล่า ผมคิดว่าผมคงเข้าใจไม่ผิดที่จะบอกว่า ในวงการศึกษาด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของไทยนั้น ดูเหมือนจะมีอาจารย์ฉัตรทิพย์คนเดียวที่มีความเปลี่ยนแปลง

อย่างไรก็ดี สิ่งหนึ่งที่น่าสังเกต ก็คือ อาจารย์ฉัตรทิพย์ก็ดูจะไม่ต่างไปจากนักวิชาการคนอื่น ๆ ที่มีลักษณะเป็น **"หมอสอนศาสนา"** มากจนเกินไป คือ อาจารย์ติดอยู่กับสิ่งที่อาจารย์เชื่อว่าถูกต้อง ซึ่งก็อาจจะถูกก็ได้ เป็นต้นว่า สิ่งที่อาจารย์พูดถึงว่า เศรษฐศาสตร์การเมืองนี้ น่าจะเป็นหัวใจหรือแก่นแท้ของการศึกษา ที่สามารถอธิบายอะไรต่ออะไรได้ เราจะเห็นว่า แม้ว่างานของอาจารย์จะมีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของกระบวนการศึกษา ในเรื่องของการใช้หลักฐาน และรวมไปถึงปัญหาที่หยิบยกมาศึกษา ฯลฯ แต่อาจารย์ฉัตรทิพย์ก็ไม่เคยยอมสนใจที่จะลงไปสนใจประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในส่วนอื่น ๆ หรือด้านอื่น ๆ เช่น เรื่องของศิลปะพื้นบ้าน วรรณกรรมพื้นบ้าน ฯลฯ ซึ่งว่ากันจริง ๆ แล้ว เรื่องเหล่านี้ ถ้าค้นลงไปจริง ๆ จัง ๆ น่าจะเอื้อประโยชน์ต่อการศึกษาด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมากเท่าที่เห็นจากรายชื่องานการวิจัยเกี่ยวกับท้องถิ่นที่ห้าก้นมา เรื่องของคติชนวิทยา นิทานพื้นบ้าน หรือแม้แต่เรื่องของเครื่องจักสาน คิดว่ามีทำกันออกมามาก และยังเป็นงานที่ขาดการพิจารณาในด้านเศรษฐศาสตร์การเมือง แต่ขณะเดียวกัน ก็สามารถนำมาศึกษาต่อเพื่อช่วยขยายความเข้าใจในเรื่องของการผลิต โลกทัศน์ ฯลฯ ของชาวบ้านได้ และอาจให้ร่องรอยของความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม และเศรษฐกิจในระดับชนบทของชาวบ้าน

ในประเด็นนี้ เราสามารถมองต่อไปได้ถึงข้อเท็จจริงที่ว่า นักประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของไทยเราที่ผ่านมา แม้ว่าจะมีการสังฆนามากมายหลายต่อหลายครั้ง แต่ก็ไม่เห็นความพยายามที่จะแลกเปลี่ยนประสบการณ์ วิธีการ ฯลฯ ระหว่าง

กัน หรือระหว่างสาขาวิชา กล่าวอย่างสั้น ๆ ก็คือ ความพยายามที่จะขยายแวงดวงความสนใจของตนเองออกไปยังมีน้อย อาจารย์ด้วรัทธิยอาจจะเป็นนักประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่มีความเคลื่อนไหวในงานสูงที่สุด เปลี่ยนในเรื่องของการใช้หลักฐาน ข้อมูล ฯลฯ แต่คำถามหลัก ๆ หรือวิธีการอธิบายของอาจารย์ ก็ยังไม่ได้เปลี่ยนไปในสาระสำคัญจากงานชิ้นแรกเมื่ออาจารย์เริ่มสนใจการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น งานของอาจารย์ด้วรัทธิยยังไม่มีชิ้นใหม่ที่จะห้อนมาระเจาะเข้าไปในเรื่องของศิลปะ วัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของกลอนลำ หนังตะลุง ภาพเขียนฝาผนัง เพลงกล่อมเด็กพื้นบ้าน ซึ่งน่าจะช่วยการอธิบายของอาจารย์ในเรื่องเศรษฐกิจการเมืองของชุมชนชาวบ้านได้

ในประเด็นเดียวกันนี้ เราจะพบว่านักวิชาการคนอื่น ๆ ก็มีลักษณะที่ต่างไปจากอาจารย์ด้วรัทธิย งานของนักวิชาการ ก. ที่เสนอเมื่อ 10 ปีที่แล้ว กับสิ่งที่เสนอเมื่อปีที่แล้ว อาจจะพูดถึงท้องถิ่นที่ต่างออกไป คนที่เปลี่ยนไป แต่วิธีการ วิจัยคิด ก็ยังดำเนินไปตามแบบเดิม ถ้าพูดถึงพระพุทธรูป อาจจะเปลี่ยนองค์พระพุทธรูป เป็นพระพุทธรูปคนละสมัย แต่ทั้งหมดก็ยังคงคำอธิบายที่จำกัดอยู่ตรงพระพุทธรูปด้วยคำอธิบาย วิจัยคิด ที่เหมือนเดิม

เราจะพบว่า การสัมมนาทั้งหมดในส่วนตัวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มันไม่มีลักษณะของ "การสนทนา" เกิดขึ้นเลย ต่างคนต่างเสนองาน ต่างคนต่างพูดถึงสิ่งที่คิดว่าถูก คิดว่าควรจะเป็น ต่างคนต่างพยายามทำให้คนอื่นหันมาคล้อยตามในวิธีการศึกษา ในสิ่งที่ศึกษา เหมือนกันกับที่ตนเองทำอยู่ แต่เกือบไม่มีใครที่จะพยายามเงี่ยหูฟังว่าคนอื่นพูดอะไรกัน และพูดอย่างไรกัน หรือ เปิดหู เปิดตา เปิดหัวใจให้เกิด "การสนทนา" แลกเปลี่ยน ตอบโต้ในเชิงของความคิด ฯลฯ เพราะฉะนั้นงานชิ้นนี้ออกมา มันแทบจะมองไม่เห็นความเคลื่อนไหวหรือการเปลี่ยนแปลง

ผมคิดว่า นี่คือวิกฤตของการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น อาจารย์รวมถึงการศึกษาประวัติศาสตร์ทั่ว ๆ ไปโดยส่วนรวมด้วยกันดี มันเป็นวิกฤต เพราะเป็นอย่างนี้เมื่อ 15 ปีที่แล้ว 10 ปีที่แล้ว และตอนนี้ก็ยังเป็นอย่างนี้ จริงอยู่ มันอาจจะมีการเปลี่ยนแปลง หรือมีงานดีเด่นมาก ๆ ในเรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ซึ่งผมคงไม่จำเป็นต้องเอ่ยถึงในที่นี้ แต่จำนวนมันน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับงานจำนวนมากที่ออกมา โดยเฉพาะที่เสนอในตีพิมพ์มาครั้งต่าง ๆ ผมคิดว่ามันเป็นภาพที่ค่อนข้างน่าผิดหวัง

อันที่จริง มีประเด็นย่อย ๆ อีกหลายประเด็นที่อยากพูดถึง แต่เอาไว้แค่นี้ก่อน เราจะมาแลกเปลี่ยนความเห็นกัน ไม่ทราบว่า คนอื่น ๆ ที่นั่งอยู่ในที่นั่งนี้ ทึ่งมองการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เป็นอยู่ในขณะนี้ เห็นเป็นอย่างไร หลายคนคงไม่เห็นด้วยกับข้อสังเกตของผม ก็ขอเชิญเลย หรือจะหยิบยกประเด็นที่ต่างกันออกไปก็คงจะได้

สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ :

ปัญหาที่อาจารย์เสนอว่า โดยปกติแล้ว ในท้องถิ่น ๆ การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมักจะนำไปสู่ปัญหาการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การที่ท้องถิ่นพยายามแสวงหาเอกลักษณ์ทางการเมืองของตน และพยายามแยกตัวออกจากรัฐบาลกลาง ในรูปของการกบฏ แต่ทำไมในเมืองไทย มันกลับเป็นไปในทางตรงกันข้าม เกี่ยวกับเรื่องนี้ ผมมีข้อสังเกตว่า จริง ๆ แล้วประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเองมีอยู่ 2 ด้าน คือ สามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือของรัฐก็ได้ อย่างเช่น สมัยรัชกาลที่ 4-5 เมื่อเกิดความต้องการที่จะรวมชาติตั้งอำนาจรัฐเข้าสู่ส่วนกลางศูนย์กลาง และสร้างความเป็นเอกภาพภายใต้อำนาจรัฐส่วนกลาง สิ่งที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ก็คือ การพยายามให้ชุมชนท้องถิ่น เขียนพงศาวดารการเมืองต่าง ๆ ส่งมากรุงเทพฯ ซึ่งก็ได้มากมาย

ผมคิดว่าเข้เข้ามาสมัยนี้ต้องการยื่นยันผ่านพงศาวดารการเมืองเหล่านี้ว่า อำนาจรัฐที่ศูนย์กลางได้แผ่ เข้าครอบงำอาณาเขตบริเวณรอบนอกเหล่านี้ เป็นสิ่งที่ชอบธรรม และมีเหตุผลทางประวัติศาสตร์สมัยใหม่

กระแสดังกล่าวเกิดขึ้นมากในสมัยรัชกาลที่ 4-5 แต่พอมาถึงสมัยรัชกาลที่ 6 จนถึง 2475 และจอมพล. ความสนใจมีต่อประวัติศาสตร์ชาติมากกว่า เพราะอิทธิพลของความคิดชาตินิยม การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจึงตกอับขบ-เขาลงไป ประวัติศาสตร์ชาติของส่วนกลางได้รับการสนับสนุนอยู่ในสภาพที่มั่นคง กลายเป็นแบบฉบับของการอธิบายประวัติศาสตร์ไทย

ทีนี้ ถ้ามาดูความเพื่องูของการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกลับมาใหม่ในระยะหลังนี้ เป็นไปได้ใหม่ว่า สาเหตุมันไม่ต่างไปจากครั้งที่มันรุ่งเรืองมาก ๆ ในสมัยแรก คือเป็นส่วนหนึ่งของความพยายามที่จะขยายการอธิบายความชอบธรรมของอำนาจรัฐส่วนกลางที่แผ่ขยายออกไป ทำให้เนื้อหาของมันค่อนข้างจะเน้นออกไปในลักษณะอย่างที่เราเห็นกัน

ที่สำคัญ นักวิชาการส่วนใหญ่ทำการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นข้าราชการเสียเกือบทั้งหมด เป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย อาจารย์วิทยาลัยครู ซึ่งมีพื้นฐานหลังติดอยู่กับประวัติศาสตร์ชาติในศูนย์กลาง เป็นภารกิจของรัฐ เพราะฉะนั้น ส่วนใหญ่ของเนื้อหาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเหล่านี้ เราจะเห็นได้ว่าลึกลงไปแล้ว พยายามจะเสนอว่า ท้องถิ่นต่าง ๆ นั้นเป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทย ส่วนหนึ่งของรัฐไทย ดูเหมือนว่า นักวิชาการเหล่านี้ ก็พอใจเพียงเท่านั้น ไม่ได้พอใจอะไรมากกว่านั้น ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยทั่วไปที่เราเห็นกันในบ้านเรา นั้น จึงทำหน้าที่อยู่ 2 ประการคือ

1. แสดงให้เห็นความยิ่งใหญ่ของท้องถิ่นในอดีต และ
2. เป็นส่วนหนึ่งของไทยในปัจจุบัน ภายใต้การควบคุมของรัฐบาลกลาง

เพราะฉะนั้น แรงจูงใจที่จะดึงให้มันไปไกลกว่านี้ มันไม่มีความจริง ถ้าเราจัดสัมมนาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่ปัตตานี แล้วเชิญพวกแบ่งแยกดินแดนมาร่วมด้วย บางทีเราอาจได้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่น่าสนใจกว่านี้ ผมคิดว่า การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจะไปได้ไกลกว่านี้ ถ้าเรามีนักวิชาการประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไม่ติดกับระบบราชการ อำนาจรัฐจำนวนมากกว่านี้

ฉลอง สุนทรวานิชย์ :

ข้อสังเกตของคุณสุธาชัยน่าสนใจมาก เห็นด้วยเป็นส่วนใหญ่ เพียงแต่อยากจะเสริมอีกนิดหนึ่งว่า อันที่จริงความพยายามของรัฐที่จะให้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นให้เป็นประโยชน์ต่อรัฐนั้น มันย้อนหลังไปถึงอย่างน้อยที่สุดก็สมัยรัชกาลที่ 1 อย่างพวกพงศาวดารเหนือ หรืออย่างมีเอกสารจดหมายเหตุร่วมสมัยที่ชี้ให้เห็นชัดว่า รัชกาลที่ 1 ได้โปรดฯ ให้มีคำสั่งไปถึงเจ้าเมืองลาวให้หาพงศาวดารลาว เรื่องท้าวฮุ่ง ท้าวเจือง

อย่างไรก็ดี กว๊านสมัยรัชกาลที่ 4-5 ที่โปรดให้รวบรวมพงศาวดารท้องถิ่นขึ้นมามากมายนั้น ผมกลับไม่คิดว่าเป็นความพยายามที่จะสร้างเหตุผลทางประวัติศาสตร์ เกี่ยวกับการขยายอำนาจจากส่วนกลางมากเท่ากับ ข้อเท็จจริงที่ว่า

สมัยนั้นมีความจำเป็นเฉพาะหน้าที่จะต้องใช้ประวัติศาสตร์เป็นหลักฐาน หรือประเด็นที่จะโต้เถียงกับมหาอำนาจจักรวรรดิยมตะวันตก อย่างอังกฤษ และฝรั่งเศส การรวบรวมพงศาวดาร ของข้าราชการขุนนางสมัยนั้นอย่าง พระยาประชาภิจักรจักรของเจ้าเมืองทางลาว ทางอีสาน ฯลฯ ที่ทำกินในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นความพยายามที่จะรวบรวมหลักฐานข้อมูลเพื่อโต้แย้งกับมหาอำนาจเหล่านั้น ในเรื่องอำนาจทางการเมืองของรัฐไทยว่ามีไปถึงไหน เพราะเราจะเห็นว่า อย่างของอังกฤษและฝรั่งเศส นั้นในตอนปลายศตวรรษที่ 19 ต่างก็พยายามหาหลักฐานทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของหัวเมืองลาว ไทยใหญ่ ฯลฯ แล้วตีพิมพ์ในวารสารทางวิชาการของตน ซึ่งก็ไม่ต่างไปจากไทยที่งานการรวบรวมข้อมูลหลักฐานทางประวัติศาสตร์-ท้องถิ่น โดยเฉพาะพงศาวดารของหัวเมืองในภาคอีสาน ภาคเหนือ และภาคใต้ ซึ่งล้วนเป็นบริเวณที่มีปัญหาในเรื่องอำนาจอธิปไตย จะมีปรากฏตีพิมพ์แพร่หลายในหนังสือรายคาบสมัยรัชกาลที่ 5 อย่างวิษณุชน เทศาภิบาล ฯลฯ ที่ต่อมาจะถูกรวบรวมตีพิมพ์อยู่ในชุดประชุมพงศาวดาร ภาคต่าง ๆ

มันเป็นปัญหาเรื่องกฎหมายระหว่างประเทศของสมัยนั้น ที่ทำให้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในฐานะที่เป็นหลักฐานในการเจรจาในเรื่องการกำหนดเขตแดน และอำนาจอธิปไตย ฯลฯ

กาญจนา แก้วเทพ :

ดิฉันไม่ใช่นักประวัติศาสตร์ แต่เป็นนักสังคมศาสตร์ที่สนใจเรื่องของจิตสำนึกและอุดมการณ์ของคน ทั้งสองเรื่องนี้ เป็นสังคมศาสตร์ที่มีลักษณะเฉพาะมาก จิตสำนึกและอุดมการณ์ไม่ได้เกิดขึ้นภายในเวลาวันสองวัน มีการปรับคนชั้นฐานทางประวัติศาสตร์ อันนี้ ทำให้ดิฉันหันมาสนใจประวัติศาสตร์ นอกจากนั้น ดิฉันยังสนใจประวัติศาสตร์ชาวนา ทำให้ต้องค้นลงไปในเรื่องของความคิด

สมัยที่ยังเรียนอยู่ที่ฝรั่งเศส ครูที่สอนย้ายอยู่เสมอว่า ประวัติศาสตร์ไม่ใช่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น กระบวนการสร้างนี้ มองในแง่ของอุดมการณ์เริ่มจากปัญหาว่า ใครสร้าง และสร้างเพื่อผลอะไร

จากความจำเป็นที่ต้องสนใจประวัติศาสตร์นี้เอง ทำให้เมื่อกลับมาเมืองไทยและค้น เรื่องชาวนาคือ ก็นำคำถามเหล่านี้มาปะติดปะต่อที่เมืองไทย เพราะดิฉันเชื่อว่า ประวัติศาสตร์เป็นกระบวนการสร้างจิตสำนึกของมนุษย์ขึ้นมา ด้วยคุณลักษณะอันมีเองที่อย่างในฝรั่งเศส เมื่อเกิดกระบวนการรวมชาติขึ้นมาได้ใช้กลไกต่าง ๆ เช่นกฎหมาย ระบบการบริหาร กองทัพ และที่สำคัญที่สุด ใช้วัฒนธรรม ซึ่งรวมประวัติศาสตร์และภาษาด้วย อย่างตอนมี ขบวนการแบ่งแยกดินแดนในแคว้นบริติชานี ที่ต่อสู้มากก็คือ ภาษา เพราะรัฐบาลกลางบังคับเรื่องภาษามาก แม้แต่การตั้งชื่อคน ทำให้ภาษาท้องถิ่นสูญหายไปภายใน 2-3 ชั่วโมง

ในชาติของไทย ดิฉันคิดว่า กระบวนการที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 คงจะคล้าย ๆ กัน ทั้งในชาติภาคเหนือ ภาคใต้ และภาคอีสาน พวกภาษาและชื่อคนที่เป็นของท้องถิ่นค่อย ๆ หายไป

ในกระบวนการรวมชาตินี้ ที่สำคัญที่สุด ก็คือ ต้องเอาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นฉบับที่ท้องถิ่นสร้างขึ้นเองขึ้นออกจากประชาชน เพื่อทำลายเอกลักษณ์ของท้องถิ่นออกไป เป็นการเพิ่มจิตสำนึกและกระบวนการประวัติศาสตร์ของชาติเข้าไปแทน อย่างเช่น คนโคราชต้องเรียนประวัติศาสตร์เกี่ยวกับพระนเรศวร แต่ไม่รู้อะไรเกี่ยวกับบรรพบุรุษของตนเอง

ที่น่าสนใจอีกข้อของไทยก็คือ ต่อมาความคิดแบบชาตินิยมของไทยไม่ได้ผล ดังจะเห็นได้จากการต่อต้านที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งจากท้องถิ่น จึงเกิดความคิดที่ว่า อย่าไปตั้งประวัติศาสตร์ท้องถิ่นออกมาเลย แต่ให้เรียกประวัติศาสตร์ท้องถิ่นฉบับที่ผู้ปกครองส่วนกลางสร้างขึ้นมาแทน

อันนี้ เห็นได้ชัด ถ้าดูจากการสัมมนาต่าง ๆ เราจะเห็นว่า วิทยุชุมชนที่ต่อต้านส่วนกลาง มักจะไม่ได้รับการพูดถึง ส่วนใหญ่เป็นวิทยุชุมชนสัมมนาส่วนกลาง

เพราะฉะนั้น เวลาเราพูดถึงประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เราพูดลอย ๆ ไม่ได้ ต้องดูว่า ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นฉบับไหน? ใครสร้าง?

ฉลอง สุนทรวานิชย์ :

ผมขอเสริมอาจารย์กาญจนา เล็กน้อย ก่อนที่จะลืม มีอยู่ 3 ประเด็นคือ

1. ผมมีประสบการณ์ส่วนตัวที่น่าสนใจอันหนึ่ง คือประมาณ 10 กว่าปีก่อน ผมสนใจเรื่องของอีสาน ผมไปดูอำเภอเงินเวียงก่อน จากนั้นก็ออกไปอีสาน พูดคุยกับชาวบ้าน สิ่งที่ผมอ่านจากพื้นเวียงนั้นค่อนข้างน่าตกใจ เพราะมีอยู่ถึงกฎเจ้าอนุ สมัยรัชกาลที่ 3 ในลักษณะที่ตรงกันข้ามกับที่เราเห็นในพงศาวดาร ในแบบเรียกประวัติศาสตร์ของกระทรวงศึกษาฯ และในจดหมายเหตุที่กองจดหมายเหตุแห่งชาติ

ผมไปหาชาวบ้านหลาย ๆ ระดับอายุ ขอให้เล่าเรื่องราวของกฎเจ้าอนุ แล้วผมก็พบว่า เรื่องกฎเจ้าอนุแบบในดินเวียงไม่มีอยู่อีกแล้วในระบบการรับรู้ของคนในอีสาน ทั้งหมดที่คนอีสานรู้เป็นแบบเดียวกับที่ปรากฏในพงศาวดาร และตำราของกระทรวงศึกษาฯ เหมือนที่เราเคยรู้มา ผมคิดว่านี่เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ทางประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจแต่ก็น่าตกใจด้วย เป็นอาการกลืนกันทางวัฒนธรรมที่ค่อนข้างสมบูรณ์ ชาวบ้านแต่เล่ากฎเจ้าอนุให้ผมฟัง ดูจะไม่ตระหนักเลยว่า สิ่งที่เขารู้มันต่างไปจากสิ่งที่บรรพบุรุษของพวกเขาเคยรับรู้กัน

2. คล้ายกันกับที่อาจารย์กาญจนาพูดมา คือ เมื่อสัก 2 ปีมาแล้ว มีสัมมนาที่นครราชสีมา เป็นสัมมนาเกี่ยวกับอีสานศึกษา ผมมีโอกาสไปร่วมด้วย เป็นครั้งแรกที่ผมรู้สึก เรื่องของการกลืนทางวัฒนธรรมอย่างค่อนข้างรุนแรง ผมตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับเพื่อนบางคนในเวทีสัมมนาว่า สัมมนาเรื่องของอีสานแต่ทำไมเวลาสัมภาษณ์การเสวนารายงาน หรืออภิปราย ทั้ง ๆ ที่ก็เป็นคนจังหวัดนั้น กลับไม่ใช้ภาษาอีสานเป็นภาษาในการสื่อสาร แต่ใช้ภาษาไทยภาคกลางแทน

ผมรู้สึกว่า จริง ๆ แล้ว ในเมื่อนั้นเป็นการสัมมนาเรื่องของอีสาน จัดขึ้นในภาคอีสาน นักวิชาการส่วนใหญ่ที่ร่วมก็เป็นคนอีสาน ทั้งคนพูดคนฟัง ทำไมถึงจะสัมมนากันด้วยภาษาอีสานไม่ได้ ในตนเองเดียวกัน การสัมมนาเรื่องเกี่ยวกับท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ฯลฯ ของภาคใด ผมก็เห็นใช้ภาษาไทยภาคกลาง ที่ถูกต้องแล้วควรจะเป็นหน้าที่ของคนที่ไปจากภาคกลางหรือภาคเหนือ หรือที่อื่น ๆ ที่จะต้องพยายามเข้าใจภาษาของเขามากกว่า อันนี้ผมเป็นประเด็นที่ผมคิดว่า เป็นเรื่องของวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ถูกเปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิง ความรู้สึกของผมคล้าย ๆ กับอาจารย์กาญจนา คือ ถ้าตราบโศกที่จิตสำนึกแบบนั้นไม่เกิดขึ้นแล้ว ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอย่างที่ตั้งปรารถนา อย่างที่มันควรจะเป็น มันไม่เกิด

3. ในรอบ 10-15 ปีที่ผ่านมา มีอนุสาวรีย์เกิดขึ้นในจังหวัดต่าง ๆ มากมาย ผมไม่แน่ใจในจำนวน ไม่เคยนับ แต่คิดว่ามาก นักพาก็คือ ผมพูดได้ว่า อนุสาวรีย์ที่เกิดขึ้นในแต่ละแห่ง ส่วนเป็นอนุสาวรีย์สำหรับวีรบุรุษท้องถิ่นเป็นที่ยอมรับได้ของอำนาจรัฐศูนย์กลาง อย่างที่กาฬสินธุ์ อนุสาวรีย์เจ้าเมืองกาฬสินธุ์คนแรกนั้น ผมเองไม่เคยเห็น แต่ได้ข่าวว่ามือหนึ่งถือดาบ มือหนึ่งถือกาน้ำ ซึ่งสอดคล้องกับเรื่องเล่าไว้ในพงศาวดารว่า พมกาน้ำทองคำ แล้วส่งมากวาวรัชกาลที่ 1 เพื่อฝากตัวเป็นข้าขอบขัณฑสีมา หรืออย่างอนุสาวรีย์พระยาแล ที่ชัยภูมิ เป็นต้น เราจะพบว่า ประวัติของคนเหล่านี้ทั้งหมดมีความสัมพันธ์ที่ต่อกับศูนย์กลางอำนาจ อย่างน้อยก็เมื่อมองจากสายตาของอำนาจรัฐ

อันที่จริง น่าจะมีการตรวจสอบดูว่า ในรอบ 10-15 ปีที่ผ่านมา มีอนุสาวรีย์สร้างขึ้นมากี่แห่ง และลองวิเคราะห์ดูว่า มันสัมพันธ์กับความเฟื่องฟูของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมากน้อยแค่ไหน ผมคิดว่า มันคงน่าสนใจ

สายชล วรรณรัตน์ :

สิ่งที่ฉันจะพูด คงสวนทางกับที่อาจารย์ถลงพูด แต่ไม่ใช่ไม่เห็นด้วย แต่ว่ามีประเด็นที่จะเสนอที่สวนทางกับอาจารย์ คือที่อาจารย์พูดจะเน้นถึงประวัติศาสตร์ชาติที่เข้าไปบูรณาการ เข้าไปครอบงำประวัติศาสตร์ท้องถิ่น พังแล้วรู้สึกว่าจะมีกระแสเดียว ที่อาจารย์ถลงบอกว่า เป็นประวัติศาสตร์ในทัศนะของชนชั้นนำที่เข้าไปศึกษาประวัติศาสตร์ แต่ฉันกลับมองเห็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอีกกระแสหนึ่งที่พยายามทำลายมายาภาพที่ประวัติศาสตร์ชาติสร้างขึ้น มันอาจจะเป็นกระแสที่ยังเล็กอยู่มาก รวมทั้งคนศึกษายังไม่เต็มชุ่มเท่าทำงานในลักษณะนี้ แค่นี้พอเห็นแนวโน้มอยู่

มันอาจจะเริ่มมีการล้มเลิกที่โคราช ที่ได้มีการพูดกันว่าคุณหญิงโม ไม่ได้ตัวคนในประวัติศาสตร์ หลังจากนั้นมีการศึกษาอีกพอสมควร ไม่มากแต่ก็เป็นความพยายามที่จะทำลายมายาภาพตัวเองนี่เอง

คราวนี้ ฉันขอพูดถึงงานของอาจารย์นิธิ ถ้าดูงานของอาจารย์ โดยเริ่มจาก การเมืองไทยสมัยพระนารายณ์ ที่เสนอถึงการล้มเลิกที่ลพบุรี งานชิ้นนี้มันดูเหมือนมักจะเป็นประวัติศาสตร์ของอยุธยาที่จริง แต่ฉันคิดว่า อาจารย์ศึกษาเรื่องนี้ในแง่ของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของผู้นำในแถบนี้ หรืองานรวมบทความของอาจารย์นิธิ เรื่อง ปากไก่และใบเรือ ฉันคลั่งคล้ายคลิบ-คลา ดูเหมือนว่า อาจารย์นิธิ เคยพูดหรือเขียนไว้ว่า อาจารย์ศึกษาพวกชนชั้นนำ ในฐานะที่เป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ไม่ใช่ประวัติศาสตร์ชาติ ซึ่งฉันก็เห็นด้วยเพราะงานปากไก่และใบเรือให้ภาพผู้นำ ให้ภาพทัศนียภาพที่เป็นกฎหมาย ไม่ใช่ทัศนียภาพของประวัติศาสตร์เคยให้ งานเรื่องรัฐตามคติชาวบ้านจากวรรณกรรมภาคใต้ เป็นความพยายามที่จะให้ภาพของความคิดของชาวบ้านที่เกี่ยวกับรัฐ เกี่ยวกับกษัตริย์ ที่สวนทางกับความคิดคตินิรัฐจักรวาล เป็นรัฐเล็ก ๆ ที่ไม่มีชนชั้น เป็นรัฐที่มองรัฐใหญ่อย่างไม่ค่อยเป็นมิตร งานเกี่ยวกับกลางของอาจารย์ก็จะให้ภาพหัวเทพกษัตริย์ หัวศรีสมุทร ที่ต่างไปจากที่เราเคยรู้จักกัน เป็นภาพของผู้หญิงที่มีอำนาจ มีความพยายามที่จะรักษาผลประโยชน์ในเรื่องที่เกี่ยวกับตึก เป็นเรื่องเกี่ยวกับอำนาจทางการเมืองของตัวเอง

ทั้งหมดข้างต้นเป็นภาพอีกภาพหนึ่ง ที่เป็นความพยายามที่จะล้ม หรือทำลายการครอบงำจากประวัติศาสตร์ชาติ อาจารย์นิธิเคยเขียนไว้ในหลาย ๆ ที่ ว่าชาวบ้านหรือเด็กในหมู่บ้านควรจะสร้างประวัติศาสตร์ของตัวเอง ฉันคิดว่า นี่เป็นกระแสที่ควบคู่กันมา ไม่ใช่มีเพียงประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกระแสเดียวที่มาจากประวัติศาสตร์ส่วนกลางเท่านั้น

กนกศักดิ์ แก้วเทพ :

ก็คงเป็นอย่างที่อาจารย์ฉลองสรุปให้เห็นถึงลักษณะเด่นของการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่กำลังเป็นอยู่ ที่ถูกครอบงำโดยประวัติศาสตร์แห่งชาติ แต่เท่าที่ผมมีโอกาสได้ไปร่วมการสัมมนาครั้งหลังสุดที่ห้าฯ ผมเองคิดว่า แม้ว่ามันจะมีลักษณะที่ว่า ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นถูกครอบงำ แต่ก็ยังมีลักษณะอีกด้านหนึ่งที่กำลังเริ่มต้นขึ้นอย่างที่เราอาจารย์สายชลพูด คือ เริ่มมีคนที่ค่อนข้างจะวิตกและไม่เห็นด้วยกับสิ่งที่ได้ทำกันมา โดยเฉพาะจากคนในท้องถิ่นเอง ที่นี้ ผมคิดว่า นักหาทั้งหมดมันอาจจะนำไปสู่ข้อสรุป หรือคำถามใหญ่ ๆ อยู่ 2 ข้อ ที่เราคงจะต้องช่วยกันตอบให้ได้ก่อน โดยเฉพาะปัญหาแรก คือความสัมพันธ์ระหว่างวิชาการ กับการเมืองในบ้านเรา ที่มันค่อนข้างจะล่อแหลม ดังนั้น ในลักษณะเช่นนี้ อาจจะทำให้นักวิชาการของเราไม่สามารถศึกษาได้อย่างจะแจ้ง เหมือนกับบทเรียนของเพื่อน ๆ นี่เป็นปัญหาหนึ่ง ผมคิดว่า มันเป็นเรื่องค่อนข้างน่าหวาดเสียวสำหรับคนในท้องถิ่น จำได้ว่าครั้งหนึ่ง อาจารย์ฉัตรทิพย์เคยเขียนเอาไว้เกี่ยวกับการสัมมนาที่ภาคใต้ ว่ารู้สึกมันค่อนข้างลำบากเหมือนกัน เพราะภาคใต้เป็นดินแดนที่ค่อนข้างล่อแหลมต่อทางการเมืองของอำนาจรัฐที่ส่วนกลาง ถ้าเสนองานแบบที่ไม่ลงร่องลงรอยกับอำนาจรัฐ เช่น ผู้ปกครองในท้องถิ่นส่งไปจากส่วนกลาง มันก็ลำบากเหมือนกัน น่าเห็นใจเพราะฉะนั้น นักวิชาการส่วนกลางอาจจะมีอิสระมากกว่า คือ เสนอรายงานการศึกษา แล้วก็กลับกรุงเทพฯ ถ้ามีอะไรเกิดขึ้นก็สบายใจกว่า แต่คนที่อยู่ในท้องถิ่นเองจะมีปัญหา

ผมคิดว่า บางทีเราอาจจะต้องตั้งคำถามว่า ความเป็นมาของการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มันเริ่มมาอย่างไร ผลสรุปมันจึงออกมาเป็นอย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เท่าที่ผมสังเกต มันอาจจะเกิดจากวิกฤตการณ์ของการศึกษาประวัติศาสตร์ที่เราศึกษากันมา อันนี้ ผมก็ไม่ทราบความเป็นมาว่า มันมีความถูกต้องมากน้อยแค่ไหนนำมาสู่การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น แต่ทำไมถึงไปเอาคนที่สมัยส่วนกลาง นี่เป็นปัญหาหนึ่งที่เราต้องสนใจ ทำให้มันเกิดการตีตัว มันเกิดอะไรขึ้นมาในรอบ 10-15 ปีที่ผ่านมาเนี่ย โดยเฉพาะในกลุ่มของชนชั้นเจ้า

ในส่วนที่สองที่ผมคิดว่า ผู้ที่ศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ควรจะต้องพิจารณาด้วยก็คือ ผลของการขยายกระบวนการศึกษาแบบใหม่ ที่ขยายเข้าไปสู่ภูมิภาคต่าง ๆ โดยเฉพาะ คนที่เข้ามาวิชาการจากส่วนกลาง แล้วออกไปเป็นครูบาอาจารย์ ซึ่งมีข้อจำกัดที่อาจจะเกิดขึ้นได้ ที่ว่า ไม่สามารถที่จะมากองจดหมายเหตุแห่งชาติได้เหมือนอย่างนักวิชาการในกรุงเทพฯ ทำอยู่ ในต่างจังหวัดเองก็อาจจะหาออกจดหมายเหตุที่จะให้ทำการค้นคว้าไม่ได้ เพราะฉะนั้น ถ้าสนใจอยากเป็นนักวิชาการ นักประวัติศาสตร์ หรือโดยอาชีพที่อายุยังน้อย ก็ต้องหันมาสนใจประวัติศาสตร์ท้องถิ่น แต่ทั้งนี้ อาจจะขาดทฤษฎี หรือวิธีการศึกษา เลยต้องไปปรับเอาวิธีการที่จะโดยรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ตาม เป็นวิธีการแบบที่จะมาขยายประวัติศาสตร์-ชาติของส่วนกลาง นี่เป็นข้อสังเกตส่วนตัวของผม

ที่นี้ ในส่วนของการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยเฉพาะของอาจารย์ฉัตรทิพย์ ผมคงไม่ต้องมาแก้ให้อาจารย์ผมค่อนข้างจะเห็นด้วย แต่ผมคิดว่าสิ่งที่เรียกกันว่า ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนี้ เรายังไม่ได้กำหนดหรือให้ความหมายว่า มันครอบคลุมแค่ไหน และคนที่เข้ามาศึกษาจนกลายเป็นคนที่ได้รับการยอมรับในวงการประวัติศาสตร์ หรือประวัติศาสตร์ท้องถิ่น กลับเป็นคนที่ไม่ได้มาจากวงการประวัติศาสตร์เอง ซึ่งบางครั้ง เราต้องยอมรับว่าข้อจำกัดบางด้าน โดยเฉพาะสิ่งที่เราเรียกว่า formation อย่างอาจารย์ฉัตรทิพย์ ถ้าไปดูประวัติการศึกษา อาจารย์จบมาทางเศรษฐศาสตร์ เพราะฉะนั้น ที่มาสนใจประวัติศาสตร์ด้วยแนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมือง มันก็ต้องขาดตกบกพร่องในบางด้าน โดยเฉพาะศิลปวัฒนธรรม โลกทัศน์ ชีวิตทัศน์ ฯลฯ ซึ่งอันนี้ หลายคนคงต้องเข้ามาช่วยศึกษา

แต่ที่ ผมขอเสนอว่า มันไม่ใช่ว่าจะไม่มีทางออก ผมคิดว่าในกระบวนการดังกล่าว เราอาจมีทางออก ถ้าเราตกลงกันได้ด้วยการแบ่งงานกันทำ ใครเชี่ยวชาญในด้านไหนทำในส่วนนั้นมา เพราะจริง ๆ แล้ว ผมคิดว่า มันค่อนข้างจะเร็วเกินไปที่จะมาประเมินสถานภาพของสิ่งที่เพิ่งเริ่มมาเพียง 10-15 ปี ในอีก ๑ อาจจะใช้เวลานานกว่านี้ เพราะวิชาที่เราเรียกกันว่า ประวัติศาสตร์นี้ การประเมินจากเวลาเพียง 10-15 ปี แล้วบอกว่ามันเกิดวิกฤตล้มเหลว แล้วก็ผิดหวังนั้น เป็นการประเมินที่เร็วเกินไปหรือเปล่า แต่การประเมินนั้นอาจจะไม่ใช่เป็นสิ่งที่ไม่ดี มันอาจจะดีที่ทำให้เรารู้ว่าตอนนี้ เรอยู่ที่ไหน ช่วยเรากำหนดทิศทางอนาคตว่าควรจะเป็นอย่างไร เพราะฉะนั้น การแบ่งงานกันทำของภาควิชาการหลาย ๆ สาขา ซึ่งอันนี้ ก็จะขอพูดหนึ่งจากรายงานข่าวการสัมมนาที่พัตยา โดยเฉพาะคำกล่าวเ้าของอาจารย์เสน่ห์ ที่ว่า เราควรจะต้องศึกษากันแบบสหวิทยาการให้มากขึ้น เพราะมันจะให้ภาพรวม แต่ทั้งนี้ เราก็ต้องมีเป้าหมาย คือเพื่อให้มองคความรู้อสังคศาสตร์ ประวัติศาสตร์ของไทย อันนี้ ผมต้องยืนยันว่า ผมไม่ได้เขียนเอง แต่อาจารย์เสน่ห์พูด

ฉลอม สุนทรวาณิชย์ :-

ตอนผมอ่านบทรายงาน ผมก็รู้ทันทีว่า นี่คือนสิ่งที่อาจารย์เสน่ห์ ย้ำแล้วย้ำอีกตลอดระยะ 4-5 ปีที่ผ่านมา ที่ผมพูดนี้ไม่ได้หมายความว่า อาจารย์เสน่ห์ หรืออาจารย์ฉัตรทิพย์ติดอยู่กับอะไรบางอย่างที่ไม่มีคุณค่าควรแก่การสนใจ ตรงกันข้าม มันเป็นปัญหาที่เป็นหัวใจ แต่สิ่งที่ผมไม่เข้าใจก็คือว่า ประเด็นของอาจารย์เสน่ห์ อาจารย์ฉัตรทิพย์ น่าจะเป็นประเด็นหรือ "ข่าวสาร" ที่ไปถึงคนฟังงานแล้ว แต่ไม่เข้าใจเลยก็คือว่า ดูเหมือนคนที่เข้าใจ หรือได้รับข่าวสารจากสิ่งที่อาจารย์เสน่ห์พูดถึงนั้น จะมีอยู่น้อยมาก นี่เป็นปัญหาเดียวกันกับที่เกิดขึ้นกับอาจารย์ฉัตรทิพย์

เท่าที่ผมพูดมาทั้งหมดในเรื่องของกระแสที่นครบงำการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอยู่นี้ ที่จริงก็ไม่ได้หมายความว่า งานที่อยู่ในลักษณะตรงกันข้ามกับกระแสที่นครบงำนั้นไม่มีอยู่ งานของอาจารย์ฉัตรทิพย์ และอาจารย์ฉัตรทิพย์หลายต่อหลายชิ้น ก็เป็นอย่างไรที่อาจารย์สายชลพูด คือเป็นงานประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอีกด้านหนึ่งที่น่าสนใจมาก ๆ ในทัศนะของผม โดยเฉพาะในเรื่องรัฐในทัศนะคติของชาวบ้านก็ได้

แต่ที่นี้ ปัญหาอีกก็คือว่า มีสักกี่คนที่จะได้รับ "ข่าวสาร" ของอาจารย์ฉัตรทิพย์ ผมว่า จริง ๆ แล้ว คนที่อ่านและเข้าใจอาจารย์ฉัตรทิพย์จริง ๆ มีอยู่ไม่มากเท่าไร มีแต่คนเอ็นชมกัน แต่คนที่พยายามสานต่องานของอาจารย์ฉัตรทิพย์หรือได้ทเรียนจากงานของอาจารย์ฉัตรทิพย์มีอยู่กี่คน เพราะฉะนั้น พูดกันตรง ๆ งานของอาจารย์ฉัตรทิพย์ไม่มีผลกระทบที่รุนแรง หรือนำคิดค้นใจต่อวงวิชาการเลย เราแทบจะมองไม่เห็นผลกระทบจากงานของอาจารย์ฉัตรทิพย์ในงานของคนอื่น ๆ โดยเฉพาะในประเด็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ถึงตอนนี้ เราก็คงจะเข้าใจได้ว่า ทำไมสิ่งที่อาจารย์ฉัตรทิพย์ทำ หรือสิ่งที่อาจารย์เสน่ห์พูด จึงไม่เกิดการขานรับ ทั้ง ๆ ที่สิ่งที่อาจารย์ทั้งสองท่านพูดมานั้น เป็นประเด็นที่น่าติดตาม การที่อาจารย์เสน่ห์ อาจารย์ฉัตรทิพย์ ต้องมาพูดประเด็นเดิมซ้ำแล้วซ้ำเล่า จึงเป็นสัญญาณยืนยันวิกฤตอย่างที่ผมสงสัยว่ามันกำลังเกิดขึ้น

คราวนี้ ประเด็นเรื่องขุนหญิงโม มีจริงหรือไม่จริง โดยเชื่อกันจริงแล้ว ประเด็นนี้ ถ้าผมจำไม่ผิด มันเริ่มขึ้นมาตั้งแต่ปี 2518 หรือ 2519 ไม่ใช่เมื่อการสัมมนาที่โคราชเมื่อ 2-3 ปีที่ผ่านมา นี้ อาจจะมีเหตุผลที่ถึงประเด็นนี้มานานก่อนหน้า 2519 ก็ได้ แต่ผมได้ยินเอาตอนนั้นระหว่างการสนทนากันในกลุ่มเพื่อเตรียมใจเรื่องของโคราช แล้วก็มีมีการตั้งข้อ-

สังเกตกันจากพื้นเวียง และจากเอกสารประวัติศาสตร์ร่วมสมัยที่เป็นจดหมายเหตุ ซึ่งไม่เคยปรากฏมีวีรกรรมของคุณหญิงโม บังเอิญเอาไว้ แต่ก็เป็นประเด็นที่ไม่มีใครสานต่อ ที่มีการหยิบยกมาพูดที่โคราชคราวหลังนี่ก็เหมือนกัน ผมก็ไม่คิดว่าจะมีใครคิดถึงสานต่อ

อีกประเด็นที่จะขอเสริมในต่อนี้ คือ ประเด็นที่อาจารย์นกศักดิ์พูดถึงภาวะของการตื่นตัวในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเกิดขึ้นในรอบ 10-15 ปีที่ผ่านมา ว่ามันเกิดขึ้นเนื่องจากอะไร อันที่จริง ประเด็นนี้ อาจารย์เสนอได้ตอบไปแล้วในคำปาฐกถาครั้งหนึ่ง เข้าใจว่าเป็นคราวประชุมใหญ่สมาคมสังคมศาสตร์ ปี 2527 อาจารย์พูดถึงการปฏิรูปการศึกษาที่เกิดขึ้นหลัง 14 ตุลาคม 2516 ซึ่งในเวลาต่อมากลายมาเป็นแผนการศึกษาแห่งชาติ ปี 2521 เป็นการศึกษาที่พยายามกระจายอำนาจรับผิดชอบหรือให้ความเป็นอิสระแก่ท้องถิ่นมากขึ้นในภาวที่จะสร้างแบบเรียนขึ้นเนื้อหาเกี่ยวกับท้องถิ่น ประเด็นนี้ เป็นประเด็นที่อาจารย์เสนอได้พูดถึงอย่างอวลอวาทที่ว่า การปฏิรูปการศึกษาครั้งนั้น เสร็จแล้ว รู้สึกว่ามันล้มเหลวทั้งหมด เพราะว่ามันเกิดการปฏิรูปรัฐบาลฉาบฉวย การปฏิรูปการศึกษาที่นักวิชาการได้วางแผนกันไว้ จึงออกมาแต่รูปแบบ แต่เนื้อหาไม่ได้ตามมา อยากรู้ว่า มันทำให้วิทยาลัยครู หรืออาจารย์โรงเรียนมัธยมในท้องถิ่นต่าง ๆ จำเป็นต้องสร้างตำราให้เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นแทน เพราะฉะนั้น อันนี้ผมคิดว่า มันเกี่ยวข้องกับความเฟื่องฟูของประวัติศาสตร์-ท้องถิ่น ที่มีการสัมมนา ทำอะไรต่อมิอะไรในระยะ 10 ปีที่ผ่านมา

ที่มันมาถึงเนื้อหาที่อาจารย์นกศักดิ์หยิบยกขึ้นมา คือมันเป็นไปได้หรือเปล่า ถ้าจะมีการแบ่งงานกันทำ โดยส่วนตัว ผมไม่คิดว่าผมจะเห็นด้วยกับเรื่องของการแบ่งงานกันทำ อันที่จริง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนั้น มันมีขึ้นมา เพื่อตอบสนองความจำเป็นหรือหน้าที่อันหนึ่งของนักประวัติศาสตร์ คือ พยายามที่จะสร้าง "ประวัติศาสตร์รวม" หรือ Total history ขึ้นมาให้ได้ในขอบเขตบริเวณที่จำกัด ซึ่งคนคนหนึ่งสามารถที่จะจัดการกับข้อมูล จัดการกับทุก ๆ ด้านของประวัติศาสตร์ในลักษณะที่เป็นหนึ่งเดียว มีเอกภาพ เพราะฉะนั้น ผมค่อนข้างจะเรียกร้องนักประวัติศาสตร์ท้องถิ่นให้สนใจทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็น เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ สังคมวิทยา มานุษยวิทยา นิเวศน์วิทยา ศิลปวัฒนธรรม ศาสนา คติชนวิทยา ฯลฯ ในขณะที่ผมไม่ค่อยจะเห็นด้วยกับเรื่องของการแบ่งงานกันทำ เพราะว่าลักษณะการแบ่งงานกันทำนั้น ทำกันมานานแล้ว แต่ไม่เคยเห็นว่า จะสามารถนำมาสังเคราะห์กันได้อย่างน้อย ก็ยังไม่เห็นว่าจะมีใครพยายาม เว้นแต่ อาจารย์นิธินคนเดียว พอดีแบ่งงานกันทำ ต่างคนต่างพูด แต่ไม่พยายามทำให้เกิดการ "สนทนา" กัน

ผมคิดว่า เราคงจะต้องพยายามสร้างนักวิชาการที่มีจิตสำนึกในเรื่องของการสังเคราะห์ และสร้างภาพรวมทางประวัติศาสตร์ขึ้นมา ผมว่า อันที่จริง ผมค่อนข้างจะเห็นด้วยกับอาจารย์เสนอที่ว่า มันเป็นผลมาจากระบบการศึกษาของเราที่ค่อนข้างจะแตกสาขาวิชากันอย่างเด็ดขาดชัดเจน แยกขาดออกจากกัน ทำให้เกิดปัญหาแบ่งงานกันทำ โดยที่เราเข้าใจว่า เราสามารถที่จะเอามารวม ๆ กัน แล้วเป็นภาพเดียวกันได้ ซึ่งจริง ๆ ผมเชื่อว่าไม่ได้ ผมคิดว่า บางทีคงจะถึงเวลาที่นักประวัติศาสตร์หรือนักสังคมศาสตร์จะต้องไม่ติดอยู่กับสาขาวิชาของตนเองเพียงอย่างเดียว แต่พยายามขยายขอบเขตความสนใจของตนเองออกไปยังกิจกรรมสาขาอื่น ๆ ของชีวิต ไม่ใช่แค่กิจกรรมการผลิต การแลกเปลี่ยน หรือนักคติชนวิทยาสนใจแต่..... นักประวัติศาสตร์สนใจแต่..... ฯลฯ ผมคิดว่า มันน่าจะมาถึงจุดที่นักวิชาการแต่ละคนพยายามที่จะเข้าใจและใช้ข้อมูล ทฤษฎี วิธีการของศาสตร์สาขาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของมนุษย์ และผมคิดว่า ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นน่าจะสามารถทำได้ เมื่อเราจำกัดขอบเขตของหน่วยทางพื้นที่ที่เราศึกษาอย่างสอดคล้อง และเป็นไปได้ทางประวัติศาสตร์ และอยู่ในวิสัยที่เราสามารถจะจัดการมันได้

กนกศักดิ์ แก้วเทพ :

ขออธิบายนิดหนึ่ง เรื่องการแบ่งงานกันทำที่ผมเสนอ อันนี้ อาจจะเป็นสภาพของการรับรู้ที่ได้จากการสัมมนาที่ พยายามเตือนตนว่าคนที่ทำหน้าที่ได้ ผมคิดว่าการแบ่งงานกันทำนี้ ผมอาจจะไม่ได้มองแคบ ๆ เฉพาะการแบ่งงานกันทำในแง่ของสาขาวิชา เพราะอันนี้จริงแล้ว มันก็เป็นปัญหาของเมืองไทยเหมือนกัน เพราะว่าปัญหาการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนี้ ไม่ว่าเราจะดูว่ามีมิติต่อมาอย่างไร แต่สิ่งหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อคนข้างมากก็คือ วิถีวิทยาของการศึกษา ซึ่งมันไม่ได้ส่งผลกระทบต่อเฉพาะวิธีการศึกษาทางประวัติศาสตร์เท่านั้น สังคมศาสตร์ก็ถูกกระทบด้วย

การแบ่งงานกันทำในที่นี้ ผมคิดว่า เราอาจจะทำง่าย ๆ ซึ่งในทางปฏิบัติอาจจะทำยากก็ได้ คือ การแบ่งงานระหว่างการศึกษทางทฤษฎีกับการศึกษาข้อมูลท้องถิ่น ผมว่ามันค่อนข้างลำบาก ที่คน ๆ หนึ่งจะทำงานสองส่วนไปด้วยกัน เราอาจจะมีข้อจำกัดในเรื่องเวลา ในเรื่องสถานที่ ซึ่งเราจะต้องนำเอามาพิจารณาด้วย เช่น คนอยู่ส่วนกลางจะไปศึกษาในท้องถิ่นได้มัน ไม่ใช่เรื่องง่าย ปัญหาหนึ่งที่ต้องพบก็คือ ภาษา ส่วนคนในท้องถิ่นเองนั้นก็คงมีปัญหบ้าง แต่ผมก็ไม่ทราบว่าปัญหาของเราคืออะไร

อันนี้ เรามาพูดกันในเรื่องนี้ก็แล้ว การสัมมนาครั้งต่าง ๆ ที่ผ่านมา ผมไม่ทราบว่า ได้มีการประเมินผลกันหรือเปล่า ผลของการสัมมนามันได้ระดับไหน ขาดตกบกพร่องอะไร ผู้เข้าร่วมการสัมมนาต้องการอะไร เป็นเงินเสีย-ตายเหมือนกันว่า ในการสัมมนาครั้งสุดท้าย ซึ่งเป็นการสัมมนาที่มีลักษณะพิเศษ ต่างไปจากสัมมนาครั้งอื่น ๆ คือ พูดถึงทฤษฎีและวิธีการศึกษา แต่ก็ไม่ได้มีการประเมินว่า บรรดานักประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เข้าร่วมสัมมนาส่วนใหญ่ รับข่าวสารมันได้หรือเปล่า หรือว่าเข้าใจหรือเปล่าว่า บรรดาวิทยากรที่ไปพูดส่วนใหญ่นี้ พูดกันในเรื่องทฤษฎีทั้งหมด คนยังคิดว่าจะมีปัญหาอะไรบ้าง ถ้าจะเอาไปทำ หรือต้องการขยายความอีกมาก ก่อตั้งจะนำไปปฏิบัติจริง อันนี้ ผมคิดว่ามันก็เป็นปัญหาเหมือนกัน เพราะว่าเวลาเราดูถึงว่าอันนี้มันไม่ค่อยประสบผลสำเร็จ แต่บางทีเราก็ไม่ได้ถามว่า อะไรทำให้มันไม่สำเร็จ คือเราไม่ค่อยประเมินผลกัน ถ้าเรารู้ ถ้าเรามีการประเมินผลกัน ก็อาจจะพอช่วยได้บ้าง อันนี้ก็เป็นข้อเสนออีกข้อต่อจากสิ่งที่เสนอไปในเรื่องของการแบ่งงานกันทำ

พรชัย คุ้มทวีพร :

ในความรู้สึกของผม เท่าที่ฟังมา ผมก็ยังไม่คิดว่า สถานะของการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเข้าสู่วิกฤต ทั้งผมก็ไม่แน่ใจกับการตีความงานของอาจารย์นิธิ ออกมาในรูปของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น หรือตีความว่า งานประวัติศาสตร์-เศรษฐกิจชิ้นแรก ๆ ของอาจารย์ฉัตรทิพย์เป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ที่มีความต่อเนื่องคิดมาถึงงานชิ้นหลัง ๆ ผมไม่คิดว่า ตีขลุ่ยอย่างนี้เป็นภาระเคาท์ของงาน คือพอเห็นว่า กระแสการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเฟื่องฟูขึ้นมา ก็เลยจับเอาว่างานเหล่านี้เป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ผมมีความรู้สึกว่าการงานในช่วงแรก ไม่มีวัตถุประสงค์ออกมาอย่างที่วางแผนได้ชัด แต่แน่นอนทั้งอาจารย์นิธิ และอาจารย์ฉัตรทิพย์ คงไม่เอาด้วยกับแบบการศึกษาประวัติศาสตร์แบบเก่า อย่างที่คนอื่น ๆ ทำกัน อันนี้ผมเห็นด้วย แต่ไม่คิดว่าตั้งใจให้เป็นเรื่องของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

มาถึงเรื่องของวิกฤตตามที่เสนอมา การที่มันเพียงไม่สามารถพัฒนาไปสู่ทิศทางใหม่ ๆ มันคงไม่ใช่วิกฤต ถ้ามองในแง่ของการทำงานหรือการทดลอง ขณะที่เรายังสามารถรับวิธีการเก่าได้ และยังสามารถทำงานให้เพิ่มมากขึ้นใน

เชิงปริมาณได้ เผลว่า ภาวะนั้นเราไม่เรียกว่าเป็นภาวะวิกฤต เราเรียกว่า ภาวะปกติของการทำงานไปเรื่อย ๆ แต่เมื่อมาถึงจุดหนึ่งที่เราเห็นพอจำกัดว่า ถ้าทำงานในลักษณะนี้ต่อไปมันจะไปไม่ได้ หรือไม่สามารรถอธิบายได้ ถึงจุดนั้นแหละ ที่คือภาวะวิกฤต เมื่อถึงภาวะนั้นแหละที่การที่ "ข่าวสาร" ใหม่เข้ามา จึงจะเป็นสิ่งที่มีความหมาย มีความสำคัญ ส่วนภาวะที่เป็นอยู่ตอนนั้น เผลคิดว่า มันจะไปตามที่มีคนจะไป คือ สามารถที่จะเน้นผู้นำระดับท้องถิ่นบุคคลลักษณะสอดคล้องกับประวัติศาสตร์ของส่วนกลางได้ หรือแม้จะไม่สอดคล้อง แต่ก็ไม่น่าสนใจของเชิงกรอบของการวิเคราะห์ ด้านแต่ว่า คนนี้ไม่สำคัญเท่าไร มีคนสำคัญว่านั้น ถ้าอันนี้ไม่ใช่ก็คงจะมีอะไรสัก 2-3 อย่างที่มันใช่ หรือว่าถ้าไม่ใช่มัน ก็ยังมีที่อื่น ๆ ที่พิสูจน์เอกลักษณ์ของความเป็นไทยได้ ในความหมายนี้ ถ้าข้อเสนอแรกไม่วิกฤต ก็มาสู่ข้อที่สองที่ว่า มันไม่วิกฤต เพราะไม่มีความขัดแย้งกันระหว่างแนวความคิดของประวัติศาสตร์ที่เน้นส่วนกลาง กับที่เน้นส่วนท้องถิ่น ซึ่งก็คือไม่นำไปสู่วิกฤตในส่วนที่สาม ที่อาจารย์ถลงเสนอว่า ไม่มีอะไรใหม่ ซึ่งก็ถูกแล้ว คือ จริง ๆ ไม่วิกฤต

ที่มันถึงว่า วิกฤตคืออะไร เหมือนวิกฤตวิชาประวัติศาสตร์ เผลว่า มันวิกฤตจริง ๆ คือ ในงานของอาจารย์ นิธิ เรื่อง ประวัติศาสตร์รัตนโกสินทร์ในพงศาวดารอยุธยา หรือ ของอาจารย์สมเกียรติ เรื่อง วัฒนธรรมการเขียนประวัติศาสตร์ไทยในรอบ 200 ปี เผลว่า จริง ๆ แล้ว นักประวัติศาสตร์จะเลยปัญหานี้ เพราะถ้าวิกฤตขนาดนี้คงทำอะไรได้ลำบาก คือ หลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร ที่ใครบอกว่าเชื่อได้มัน มาถึงตอนนั้น เชื่อไม่ได้แล้ว และทุกวันนี้ นักประวัติศาสตร์ก็ยังแก้ปัญหานี้ไม่ได้ หลายคนพยายามตอบอย่างง่าย ๆ ว่า ความจริงประวัติศาสตร์เป็นความจริงสัมพัทธ์นะ แต่ความจริงสัมพัทธ์นั่นก็คือ เป็นจริงเพียงแต่ยุคสมัยของมัน ซึ่งก็คือ ไม่จริง ยังไม่มีใครกล้าแก้ปัญหานี้ หรือเพิ่มกับมันตรง ๆ อย่างอาจารย์ นิธิ ก็เลยมหาศาลถามที่ว่า จะสื่อสาร "ข่าวสาร" ของเราอย่างไร

กลับมาให้ตรงประเด็นของเราที่ว่า อะไรคือ การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เอาเข้าจริง ๆ แล้ว คำ ๆ นี้ เผลว่า มีปัญหาตั้งแต่ครั้งแรก ๆ ที่ได้ยินคำนี้ เมื่อ 2-3 ปีก่อนมันหมายถึงอะไร เพราะจริง ๆ เวลาที่เราบอกว่า อะไรสักอย่างเป็นศาสตร์ หรือเป็นตัววิชาการวิชาหนึ่ง เผลว่า เราต้องยอมรับว่ามันต้องมีลักษณะของความเป็นสากลของศาสตร์นั้น เช่น ประวัติศาสตร์ก็ประวัติศาสตร์, สังคมศาสตร์ก็สังคมศาสตร์ ไม่มีสังคมศาสตร์ท้องถิ่น ซึ่งฟังดูแล้วมีความขัดแย้งในตัวของมันเองแท้ เพราะจะกลายเป็นว่าอันนี้ใช้กับอันอื่นไม่ได้ ใช้ได้เฉพาะอันนั้นเดียว จริงหรือเปล่า อันนั้นตั้งข้อสังเกตไว้

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในความหมายจริง ๆ คืออะไร เมื่อเทียบกับวิชาประวัติศาสตร์ เราจะเข้าใจประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในฐานะที่เป็นตัวของมันเองในฐานะคนในท้องถิ่น โดยตัดความสัมพันธ์กับส่วนอื่น ๆ ทั้งหมดได้หรือเปล่า เข้าใจได้ไหม ตัดจาก "ประวัติศาสตร์ทั้งหมด" ได้ไหม มันหมายความว่าอย่างไรหรือเปล่า "ประวัติศาสตร์ทั้งหมด" คือการเอาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นแต่ละส่วนมารวมกันเข้า แล้วหารด้วยจำนวนท้องถิ่นทั้งหมด อันนี้ใช่หรือเปล่า แต่เผลว่าจริง ๆ เราคงทำอย่างนั้นไม่ได้ เมื่อทำไม่ได้ มันก็หมายความว่า มันก็สัมพันธ์ระหว่างแต่ละท้องถิ่นกับส่วนอื่น ๆ ที่บังเอิญในเวลาต่อมา กลายมาเป็นส่วนกลางนั้น ก็หมายความว่า ถ้ามาถึงจุดนี้ เมื่อประวัติศาสตร์ท้องถิ่นถึงข้อจำกัดของตัวเองแท้ ตรงนั้นคือ วิกฤต เพราะเราจะทำอะไรต่อไปในชื่อของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนี้ เหมือนอย่างยุคหนึ่งประวัติศาสตร์เจอวิกฤตในเรื่องของการใช้หลักฐาน มันต้องแก้โดยคนไม่ใช่ นักประวัติศาสตร์ แต่ต้องแก้โดยการก้าวข้ามสาขาวิชาออกไป ไปสู่สาขาวิชาอื่น ๆ แล้วดึงวิธีการเหล่านั้นกลับมาแก้ปัญหาคือ สหวิทยาการมันไหลเข้ามาช่วยแก้วิกฤต แต่ผมดู ๆ แล้ว มันก็ยังพัฒนาไปไม่ไกลนัก นักทาก็ยังไม่ค่อยชัด เพราะถ้าชัดจริง ๆ แล้ว จะต้องถึงขั้นที่ว่า ถ้าจะทำงานภายใต้ชื่อมันต่อไป ทำไม่ได้แล้วอย่างเช่น จะเข้าใจประวัติศาสตร์วัฒนธรรมราชโดยตัดขาดจากส่วนกลางจริง ๆ จะทำอย่างไร ต้องพิจารณาให้ดี ถ้าทำไม่ได้จริง ๆ แล้ว ตรงนี้จะมึปัญหา

ฉลอง สุนทรวาณิชย์ :

ประเด็นคุณพรชัยน่าสนใจ อย่างเรื่องคำว่า "ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น" หมายความว่าอย่างไร อันนี้ก็เป็นปัญหาในตัวของมันเอง แต่ในขณะเดียวกัน ผมว่าเท่าที่ผ่านมาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ไม่เคยหมายถึงการคัดประวัติศาสตร์ออกจาก "ประวัติศาสตร์ทั้งหมด" เช่น สามารถที่จะศึกษานครศรีธรรมราชได้โดยละเอียดประเด็นนี้มีปฏิสัมพันธ์กับสังคมรอบข้าง ผมคิดว่า อาจมีคนเคยพยายามทำอย่างนี้ แต่คนส่วนใหญ่ที่เข้าใจประวัติศาสตร์ จะไม่ยอมรับ

เวลาเราพูดถึง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ผมคิดว่า สิ่งนี้เกิดขึ้นมาโดยสาเหตุ 2 อย่าง คือ

1. แนวโน้มที่จะสร้างความสมดุลย์ในประวัติศาสตร์ชาติ ซึ่งตลอดเวลาถูกรอบงำโดยกระแสที่เน้นศูนย์กลางอำนาจรัฐ

2. เป็นปัญหาในวิธีการทางประวัติศาสตร์ ที่ทำให้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกลายเป็นแบบอย่างการศึกษาที่ได้รับความสนใจ จริง ๆ แล้วประวัติศาสตร์ท้องถิ่นก็คือ ประวัติศาสตร์ ไม่มีอะไรแตกต่างกันออกไปจากประวัติศาสตร์ที่เรา รู้จักกันในแง่ของวิธีการ เช่นแต่ว่า มันมีความสำคัญขึ้นมา เพราะนักประวัติศาสตร์จำนวนหนึ่งพบว่า การที่เราศึกษาหน่วยที่ใหญ่เกินไป เราจะเข้าถึงข้อสรุปอะไรบางอย่างที่ไม่สามารถทำการตรวจสอบในรายละเอียดระดับล่างอย่างละเอียดอ่อนได้ เพราะฉะนั้น นักประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจึงเลือกหน่วยที่มันเล็กลงมา อาจจะเป็นหมู่บ้าน ตำบล หรือเขตใดเขตหนึ่ง หรือภูมิภาค อะไรก็แล้วแต่ เพื่อที่จะสามารถจัดการกับหลักฐานได้ เพื่อที่จะสามารถศึกษาทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นกิจกรรมของมนุษย์ในอดีตได้อย่างละเอียดมากขึ้น มากกว่าที่จะสามารถทำได้ในหน่วยที่ใหญ่กว่า ทั้งนี้เพื่อที่จะนำมาตรวจสอบข้อสรุปทั่วไปที่เคยมีมา อย่างการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่ทำกันในยุโรปในรอบ 30-40 ปีที่ผ่านมา มันได้ตรวจสอบและแก้ความเข้าใจเกี่ยวกับข้อสรุปทั่วไปทางประวัติศาสตร์ที่เคยมีมาหลายต่อหลายอย่าง เพราะฉะนั้น ความหมายของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ในแง่ของศาสตร์ ในแง่ของวิธีการ มันก็คือ ประวัติศาสตร์มันแหละ เพียงแต่เราพูดกันในเชิงเปรียบเทียบ

วิภัลย์ พงศ์พนิตานนท์ :

ดิฉันมีปัญหาคือว่า การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกำลังอยู่ตรงไหน อย่างหนึ่ง คือว่า เราคงปฏิเสธไม่ได้ว่าการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนั้น ไม่ได้ศึกษาเพื่อท้องถิ่นนั่นเอง เราคงไม่ได้ศึกษาเรื่องอดีตของนครราชสีมา เพื่อคนนครราชสีมา เพื่อตอบปัญหาว่าคุณหญิงโมมีตัวตนจริงหรือเปล่า แต่การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นการศึกษาเพื่อเข้าใจ "ประวัติศาสตร์ทั้งหมด"

แต่ถ้าเรามองดูการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในบ้านเรา ก็จะมีว่ามาถึงภาวะวิกฤตจริง ๆ คือ เกิดการทะเลาะเบาะแว้งกันระหว่างนักประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ที่ถือว่าเป็นคนท้องถิ่น กับนักประวัติศาสตร์ที่มาจากส่วนกลาง การทะเลาะกันบางครั้งรุนแรงมาก เพราะนักประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เป็นคนในท้องถิ่นถือว่า ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนี้เป็นของเขา

สืบเนื่องจากประเด็นนี้ เลยทำให้ไม่เห็นด้วยกับอาจารย์ฉลองที่พูดที่บอกว่า การเสนองานทางประวัติศาสตร์ควรเสนอด้วยภาษาท้องถิ่น เพราะจริง ๆ แล้ว มันควรจะเป็นงานที่สื่อไปยังนักวิชาการคนอื่น ๆ ได้ ถ้าเป็นอย่างที่ว่า มัน

ก็จะแสบ มันมีการพูดกันมากเลยว่า ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นควรเป็นประวัติศาสตร์ของใครกันแน่

ถลอง สุนทรวาณิชย์ :

ขออธิบายคิดหนึ่ง คือ ถ้าถามว่า ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เพื่อท้องถิ่นหรือเปล่า เป็นของท้องถิ่นหรือเปล่า ผมก็คงต้องตอบว่า ใช่ ในแง่หนึ่ง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีขึ้นมา เพื่อที่จะสร้างสมดุลของภาวะการรับรู้ทางประวัติศาสตร์ เพราะฉะนั้น ผมขอเห็นว่า ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของนครราชสีมา ก็ต้องเป็นประวัติศาสตร์ของนครราชสีมา และ เพื่อนครราชสีมา ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชาวบ้านหมู่บ้านหนึ่ง ก็ต้องเป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชาวบ้านหมู่บ้านนั้น อยากขยายอีกนิดว่า ถ้าจริง ประวัติศาสตร์น่าจะรวมไปถึง ประวัติศาสตร์ของกลุ่มชน ชนชั้น กลุ่มอาชีพ หรือกลุ่มทางวัฒนธรรมด้วย แต่เมื่อพูดอย่างนี้แล้ว ผมก็มองไม่เห็นเหตุผลว่า ในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในความหมายนี้ คณะท้องถิ่นจะเข้าไปศึกษามันไม่ได้

เชคคิดว่า นักหาข้อขัดแย้งทะเลาะกันอะไรที่ตีกันตัวอย่างขึ้นมาเนี่ย ถ้าดูจริง ๆ แล้ว มันไม่ใช่เกิดเพราะประวัติศาสตร์ท้องถิ่นต้องเป็นของคนในท้องถิ่น อะไรเนี่ย การทะเลาะกันระหว่างผู้ว่ากลุ่มบุรีกับสุพรรณบุรี หรือในกรณีของอนุสาวรีย์ที่เชียงใหม่เนี่ย ไม่ใช่การทะเลาะกันที่เป็นนักหาของคนในท้องถิ่นผู้เป็นเจ้าของประวัติศาสตร์ มันเป็นการขัดแย้งของใครก็ไม่รู้ที่ไม่ได้เป็นตัวแทนความรู้สึกร่วมของคนในท้องถิ่นเลย นักหาที่ขัดแย้งกันทั้งหมดเกิดขึ้นจากคนชั้นนำ ที่มาจากส่วนกลางทั้งสิ้น และนักหาที่ทะเลาะอยู่นอกเหนือการรับรู้ทางประวัติศาสตร์ของคนในท้องถิ่น

ผมยังขอยืนยันว่า ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นต้องเพื่อท้องถิ่น และเป็นของท้องถิ่น เนื่องจากเวลาจำกัด ผมคงไม่อภิปรายต่อในประเด็นนี้ แต่ผมขอเห็นว่า การพูดอย่างนี้ ไม่ได้หมายความว่ารวมไปถึงนักหาของเจดียุทธหัตถี ฯลฯ

ส่วนประเด็นเรื่องของภาษาท้องถิ่นเนี่ย ผมก็ยังมองไม่เห็นนักหาอย่างที่คุณวิภลย์แย้งขึ้นมา ผมขอผมไม่ได้เรียกร้องไปถึงขนาดว่า คนกรุงเทพฯ จะต้องเสนอรายงานเป็นภาษาท้องถิ่นอีสาน ฯลฯ แต่คนที่เป็นเจ้าของภาษา น่าจะภูมิใจในภาษาของเขาเอง ผมเชื่อว่า ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ถ้าเมื่อไร ชาวจิตใจ ชาวจิตสำนึกใน เรื่องท้องถิ่น ชาววิญญาณของท้องถิ่น มันก็คงเป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่แท้จริงมาก และเปลือ ๆ อาจเป็นประวัติศาสตร์ที่บิดเบือนไปเลยก็ได้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

